

מצוות הנזירות בזמן הזה¹ \ הרב יהושע פרידמן

מצוות הנזירות (פר' נשא), משרה על הנזיר מציאות רוחנית מיוחדת במינה,² הנותנת לו כוח גדול לתקן באופן משמעותי את מידותיו וכוחות נפשו, ולהגיע לדבקות מופלאה בבורא ית'.³ חז"ל משבחים ומפליאים בדמותו של מי שבחר להיות נזיר, ומיחסים לו מעלות ודרגות רוחניות שלא מצינו כמותם במצוות אחרות בתורה, כגון:

- א. "לפי שמזיר עצמו מן היין, אמר הקב"ה הרי הוא חשוב לפני ככהן גדול" (במדבר רבה י, יא).⁴
 - ב. "איש כי יפליא לנדור וגו'... וכיון שיעשה כך הרי הוא כמלאך... " (שמות רבה פר' בא פר' טז).
 - ג. "כל ימי נזרו קדוש הוא לה', מפני שנזר דרך פרישות וטהרה נקרא קדוש, ולא עוד אלא ששקלו הכתוב כנביא שנאמר 'ואקים מבניכם לנביאים ומבחורכם לנזירים' (עמוס ב יא)" (ספרי זוטא ו, ח), ועוד דברים לרוב, ואכמ"ל.⁵
- במאמר זה נברר האם יכולים איש או אישה מישראל לנדור ולקבל על עצמם את מצוות הנזירות בזמן הזה, כשאין מקדש, קרבנות, ואנו טמאי מתים?⁶ שאלה זו תידון במאמר ביחס לארבעת סוגי הנזירות שמצינו בתלמוד ובספרות ההלכה: נזירות לזמן קצוב,⁷ נזירות לעולם, נזירות עולם ונזירות שמשון, וכדלהלן.

א. נזירות בזמן הזה – מחלוקת ראשונים

כידוע, בנזירות הקצובה בזמן, עולה הנזיר בסוף ימי נזירותו למקדש, שם הוא מקריב קרבנות עולה, חטאת, שלמים, ועשרים חלות, ורק לאחר מכן יכול הנזיר לגלח את שעריו, לשתות יין, ולהפסיק בכך את נדר הנזירות שנזר לה' (במדבר ו, יג-כ).

¹ מאמר זה מוקדש לע"נ הגאון הגדול, הרב יוסף אליהו שאר ישוב כהן זצ"ל, רבה של חיפה, בנו של הנזיר האלוקי, הרב דוד כהן זצוק"ל. כידוע, הרב שאר ישוב זצ"ל נהג מנהגי נזירות עד גיל שש עשרה וגם כשהתיר את מנהגו, וגזר את שיערו, המשיך ונהג שלא לשתות יין, ולאכול ענבים. תהא נשמתו צרורה בצרור החיים.

² זוהר במדבר קכו, א ד"ה, ובפירוש אור יקר לרמ"ק ח"ד ע"מ כח; וסוף פר' נשא ד"ה על פי דרכנו; היכל הברכה לר"י מקראנא במדבר ו, ב, ועוד.

³ בעניין הדבקות הגדולה בה' של הנזירים ראה לדוגמה תשובת רבי אברהם בן הרמב"ם (שו"ת, סימן יח): **שאלה:** ילמדנו רבנו מה פירוש מה שנאמר בשמשון 'יסר ממני כוחי', היתחייב מזה שכל נזיר יהיה בו כוח מופלג כמו שהיה כחו של שמשון? יורנו אדוננו.

תשובה: אינו מתחייב שיהיה זה בכל נזיר. אלא העניין הזה היה מיוחד לו בסיוע אלוהי שנצמד אליו למען יהיה מושיע ישראל. ותנאי ההשגחה הזאת היא שידבק בעבודת האל, **וההדבקות היותר חזקה היא שיהיה נזיר אלהים.**

⁴ רבנו בחיי (במדבר ו, ב) סובר שמדרגת הנזיר גבוהה מזו של כהן גדול, וכן מובא בספרי קבלה רבים, ואכמ"ל.

⁵ גם הרמב"ם, בחר לסיים את הלכות נזירות בהשוואה זו, של הנזיר לנביא: "... הנזיר לה' דרך קדושה הרי זה נאה ומשובח ועל זה נאמר 'נזר אלהיו על ראשו קדש הוא לה'', ושקלו הכתוב כנביא, שנאמר 'ואקים מבניכם לנביאים ומבחורכם לנזירים' (נזירות י, ד).

⁶ ככלל רוב ככל הציבור בגדר טמאי מתים, לאחר שאנשים הולכים לבתי קברות, בתי חולים וכו', ונטמאים שם. מצב זה כולל לצערנו גם את רוב רובם של הכוהנים, שאמנם מצווים שלא להיטמא למתים, ואכן לא נכנסים לבתי קברות וכד', אך כיוון שרובם ככולם כן נכנסים מדי פעם לבתי החולים בארץ, אם לביקור ואם ח"ו לאשפוז, הרי שכמעט ולא ניתן למצוא כהן בימינו שלא נטמא בטומאת מת במהלך שנות חייו. כמובן, תתכן מציאות של יחידים, בעיקר משפחות כוהנים, שמקפידים שלא ללדת את ילדיהם בבתי חולים, כך שילדיהם אינם טמאי מתים.

⁷ בתורה מוזכרת רק הנזירות הקצובה בזמן, ואילו נזירות עולם, נזירות לעולם מוזכרות רק בתושבי"ע, והם דברי קבלה. נזירות שמשון מוזכרת כמובן אצל שמשון הגיבור וגדריה מבוארים במסכת נזיר.

מה דין נזירות זו בימינו, כשהמקדש בעוונותינו חרב, אנו טמאי מתים, ואין לנו מזבח עליו ניתן להקריב קרבנות?

1. נזירות נוהגת גם שלא בפני הבית

בדין נזירות שלא בפני הבית פסק הרמב"ם (נזירות ב, כ):
"נזירות נוהגת בפני הבית ושלא בפני הבית, לפיכך מי שנדר בנזיר בזמן הזה הרי זה נזיר לעולם, שאין לנו בית כדי שיביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו".

כלומר, הנזירות נוהגת גם כשאי אפשר להביא קרבנות ולסיימה, אך במצב שכזה הנזירות אינה קצובה בזמן, והנזיר חייב להמשיך את נזירותו עד שיוכל להביא את קרבנותיו, ואם לא יוכל – אז עד יום מותו.

כך כותב גם ספר החינוך (מצוה שעד):

"ונוהגת מצוה זו שחייב בגידול השער כל מי שנדר בנזיר בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות... לפיכך מי שנדר בנזיר בזמן הזה הרי זה נזיר לעולם, לפי שעכשיו בעוונות אין לנו בית כדי שיביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו".

דין זה מוסכם ואינו נתון במחלוקת, וכן כתבו עוד ראשונים, כגון: הסמ"ג (לאוין רמג – רג), ספר הפרנס (סי' תיח), והכפתור ופרח (פ"י) שמעתיקים את לשון הרמב"ם ופוסקים כמותו, וכן הוא באחרונים, וכדלהלן.

הרדב"ז (שם) וערוך השולחן (הלכות נזירות ז, יז) מביאים משנה במסכת נזיר כמקור לפסק הרמב"ם, וזו לשונה (נזיר ה, ד):

"... וזו טעות טעה נחום המדי כשעלו נזירין מן הגולה ומצאו בית המקדש חרב אמר להם נחום המדי אלו הייתם יודעים שבית המקדש חרב הייתם נוזרים? אמרו לו לא, והתירן נחום המדי. וכשבא הדבר אצל חכמים אמרו לו כל שנזר עד שלא חרב בית המקדש נזיר ומשחרב בית המקדש אינו נזיר".

במקרה שבא לפני נחום המדי, נזירים אלו קיבלו על עצמם נזירות קודם חורבן המקדש, ונחום המדי מצא פתח להתיר את נזירותם, אם הם טוענים כעת שלא היו מקבלים על עצמם נזירות אם היו יודעים שהמקדש ייחרב. חכמים חולקים עליו, וסוברים שחורבן המקדש הוא 'נולד' שאין לחשוש לו, ועל כן, ניתן למצוא פתח להתיר נזירות רק במציאות של נזירים שקיבלו על עצמם נזירות לאחר חורבן המקדש כשהם לא יודעים שהמקדש חרב.

נמצא, אפוא, משנה מפורשת, שנזירות נוהגת גם לאחר חורבן המקדש, כלומר, שלא בפני הבית, ומכאן שנזירות נוהגת גם בזמן הזה, כשהדבר היחיד שתלוי בקרבנות הוא האפשרות לסיימה. ולכן היום כשאין אפשרות מעשית להביא קרבנות, הנוזר על עצמו נזירות לא יכול לסיימה והרי הוא נזיר לעולם, כאמור לעיל.

2. נזירות נוהגת רק בארץ ישראל

הרמב"ם (שם) ממשיך ודן בשאלת המקום בו נוהגת הנזירות, הן באופן עקרוני, והן בזמן הזה, וזו לשונה (נזירות ב, כא-כב):

"אין הנזירות נוהגת אלא בארץ ישראל, ומי שנזר בחוצה לארץ קונסין אותו ומחייבין אותו לעלות לארץ ישראל ולהיות נזיר בארץ ישראל כמנין הימים שנזר, לפיכך מי שנדר בזמן הזה

בחוצה לארץ כופין אותו לעלות לארץ ישראל ולהיות נוהג שם נזירות עד שימות או עד שיבנה המקדש ויביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו" (הלכה כא).

"וכל זמן שהוא בחוצה לארץ הרי זה אסור לשתות יין ולהטמא למתים ולגלח וכל דקדוקי נזירות עליו ואף על פי שאין ימים אלו עולין לו, ואם עבר ושתה או גלח או נגע במת וכיוצא בנגיעה לוקה" (הלכה כב).

כלומר, הרמב"ם פוסק, שנזירות נוהגת רק בארץ ישראל. אמנם, אפשר לנזור בחו"ל אך מי שעושה כך צריך לעלות לארץ ישראל ולנהוג בה את ימי הנזירות שנדר בחו"ל, וכל עוד הוא לא עלה לארץ הרי שכל דקדוקי הנזירות עליו ואסור לו להיטמא למתים, לשתות יין או להסתפר.

המקור לדין זה נאמר במשנה בנזיר (ג,ו):

"מי שנזר נזירות הרבה והשלים את נזירתו ואחר כך בא לארץ בית שמאי אומרים נזיר שלשים יום ובית הלל אומרים נזיר בתחלה..."

ובגמרא (שם יט,ב): "קתני רישא, בית שמאי אומרים: נזיר שלשים יום, ובה"א: נזיר בתחלה, לימא בהא קמיפלגי, דבית שמאי סברי: ארץ העמים משום גושה גזרו עליה, ובית הלל סברי: משום אורא גזרו עליה! לא, דכולי עלמא משום גושה גזרו עליה, וב"ש סברי: בסתם נזירות קניסנא, וב"ה סברי: כי קניסנא - בתחילת נזירות".

לעומת זאת, בהמשך מסכת נזיר (נד,ב) נאמר, שלנזיר אסור להיטמא בארץ העמים משום 'אורא', וכן הוא בגמרא שבת (טו,א), המתארת את השתלשלות הגזירה, באופן שבתחילה גזרו טומאה על ארץ העמים משום 'גושא' ולבסוף גם משום 'אורא', ואם כן, נשאלת השאלה: כיצד הגמרא אצלנו אומרת שלכו"ע (ב"ה וב"ש) הטומאה היא משום 'גושא'?

ואכן, תוס' (נזיר יט,ב ד"ה לימא בהא) והרא"ש (שם ד"ה לא) משנים את הגרסה שלפנינו ואומרים שגם אצלנו יש לגרוס: "לא, דכו"ע משום אורא גזרו עליה", כשלדעת ב"ש, כיוון שחכמים כל כך החמירו וגזרו טומאה אפילו על אור חו"ל הרי שטומאה זו קלה מאד ומכאן שגם הקנס קל והנזיר צריך להשלים בארץ ישראל רק נזירות של שלושים יום. ואילו ב"ה סוברים, שלמרות הטומאה הקלה שבאור חו"ל, חכמים קנסו את הנזיר לנהוג נזירות חדשה בארץ ישראל כמניין הימים שנזר על עצמו בחו"ל.

הרי לפנינו, שמי שקיבל על עצמו נזירות בחו"ל, במקום טמא, אע"פ שמדין תורה אין בעיה בנזירותו, ובסופה הוא צריך לעלות לארץ ולהביא את קרבנותיו כדי לסיימה, חכמים מחייבים אותו לעלות לארץ ישראל, ולנהוג בה נזירות נוספת, בגלל אורא הטמא של ארץ העמים, כשהרמב"ם פוסק כבית הלל, שהנזירות החדשה בארץ צריכה להיות בדיוק כמו זו שקיבל על עצמו בחו"ל.

אלא, שהראב"ד (שם) משיג על פסק הרמב"ם, וזו לשונו:

"א"א למה כופין אותו לעלות ולמנות, וכי יש שם טהרה? והלא כולנו טמאין טומאת מת ואין כאן הפרש בין א"י לחו"ל ואסור להזיר בכל מקום".

כלומר, לדעת הראב"ד, כיוון שאנו היום טמאי מתים - אין הבדל בין ארץ ישראל לחו"ל, ועליה לא תאפשר לנזיר למנות את ימי טהרתו, וממילא לדעתו אסור היום לקבל נזירות, לא בחו"ל ולא בארץ ישראל.

המאירי סובר אף הוא כראב"ד, לאסור נזירות בזמן הזה (בית הבחירה לנזיר יט,א).

נמצא, אפוא, מחלוקת ראשוניים בשאלה האם מותר לקבל נזירות בימינו כשאנו טמאי מתים, כשלדעת רוב הראשוניים הדבר מותר, כאמור לעיל.

3. נזירות 'נוהגת' בזמן הזה: הנזירות גם חלה וגם מותרת לכתחילה

המילה בה משתמש הרמב"ם להתיר את קבלת הנזירות בזמן הזה היא 'נוהגת' (הל' נזירות שם): "נזירות נוהגת בפני הבית ושלא בפני הבית, לפיכך מי שנדר בנזיר בזמן הזה הרי זה נזיר לעולם... ", וכן "אין הנזירות נוהגת אלא בארץ ישראל... לפיכך מי שנדר בזמן הזה בחוצה לארץ כופין אותו לעלות לארץ ישראל ולהיות נוהג שם נזירות... ", וכן כתבו שאר הראשוניים שפסקו כמותו. והנה, למרות פשטות לשון הרמב"ם ושאר הראשוניים, כאמור לעיל, לדעת הרדב"ז (הל' נזירות ו, ח), מי שהיה בבית הקברות והתרו בו שלא יקבל על עצמו נזירות או טמא מת שהתרו בו שלא יקבל על עצמו נזירות – וקיבל – הרי זה לוקה, מה שמלמד שלטמא מת אסור מלכתחילה לקבל נזירות, ואם כן לפי זה הרי שכיום, כשכולנו טמאי מתים, הרי שאסור לקבל נזירות בזמן הזה, ולשיטת הרדב"ז כך הוא הדין גם לשיטת הרמב"ם.

לדעה זו יש אפוא לומר, שכשהרמב"ם כתב ש'הנזירות נוהגת' או 'לפיכך מי שנדר בנזיר בזמן הזה הרי זה נזיר לעולם' – כוונתו לחלות הנזירות בלבד ולא להיתרה, וכן כתב במפורש בספר 'מחשבות בעצה'⁸ בדעת הרמב"ם, כשהוא סובר שכל מה שכתב הרמב"ם זה בדיעבד, כלומר ביחס למי שכבר קיבל על עצמו נזירות, אך לכתחילה - אסור לקבלה.

כלומר, לדעת הרדב"ז ובעל 'מחשבות בעצה', הרמב"ם אוסר היום לטמא מת לקבל על עצמו נזירות, אך מי שעבר על איסור זה ונדר נזירות בהיותו טמא – הנזירות וכל דיניה חלים עליו.

לעני"ד, פרשנות שכזו ברמב"ם, ובשאר הראשוניים (סמ"ג, ספר הפרנס, כפתור ופרח, החינוך, ועוד) שכתבו כמותו – אינה אפשרית כלל, וזאת מהסיבות הבאות:

א. לא ייתכן, שהרמב"ם יכתוב **פעמיים** (בהלכות כ', ו-כא') שהנזירות נוהגת בזמן הזה: פעם ראשונה, שנזירות נוהגת גם שלא בפני הבית, ולפיכך מי שנדר **בזמן הזה** הוא נזיר לעולם, ופעם שנייה, שהנזירות נוהגת רק בארץ ישראל, ולפיכך מי שנדר **בזמן הזה** בחו"ל צריך לעלות לארץ... - כשהוא חושב שהדבר אסור לכתחילה, והוא לא מצוין או כותב זאת ולו ברמז דק!

הרמב"ם עוסק בשני נושאים 'בעיתיים': חסרון המקדש, ונזירות בחו"ל – וביחס אליהם הוא פוסק שהנזירות נוהגת. אם הרמב"ם היה חושב שיש בעיה נוספת – טומאה – מדוע לא ציין זאת? דבר זה נכון כמובן גם ביחס לשאר הראשוניים כאמור לעיל, שפסקו כמותו. במידה ואכן כל הראשוניים הללו חושבים שאסור לנזור בזמן הזה כי אנו טמאי מתים, וכי לא היה מצופה מהם שיכתבו זאת ולו ברמז קל? האם הם מעוניינים להכשיל את הציבור בקבלת נזירות שלא כדין כשכותבים שנזירות נוהגת בזמן הזה?

לפיכך, ברור לעני"ד, שכל הראשוניים הללו לא כתבו על בעיית הטהרה, כי אכן הם לא חושבים שיש בעיה שכזו, ולדעתם מותר לכתחילה לנזור בזמן הזה, גם בהיותנו טמאי מתים.

ב. מדברי הראב"ד עולה בפשטות שהוא הבין בדעת הרמב"ם, שלטמא מת **מותר** לקבל נזירות כיום, וכהנגדה לכך, ובגלל שהוא חולק על כך - הוא אוסר על טמא מת לקבל על עצמו נזירות.

⁸ לגאון רבי יעקב יוסף מקרלין, סימן י; חויר"ד סימן כד בד"ה הנה.

ג. בתוספתא בנזיר (א,ה) נאמר: "נזירות נוהגת בארץ ובחוצה לארץ", ואם כן, לכאורה, הנזירות נוהגת גם בחו"ל ושלא כמו שפסק הרמב"ם, כאמור לעיל! ואכן, הרמב"ם בפי"מ (נזיר ג,ו) נדרש להסביר את דברי התוספתא, והוא מפרש שהמילה 'נוהגת' במקרה זה פירושה – חלה, כלומר, מי שנזר בחו"ל – חל עליו חיוב הנזירות אך הנזירות לא אפשרית שם ועל כן הוא צריך לעלות ולמנות את ימי הנזירות מחדש בארץ.

לעומת זאת, בהל' נזירות (ב,כא) כאמור לעיל, הרמב"ם כותב שהנזירות נוהגת רק בארץ ישראל - "אין הנזירות נוהגת אלא בארץ ישראל" ואילו בחו"ל היא אינה נוהגת, ועל כן מי שנזר בחו"ל צריך לעלות לארץ. אלא, שאם כוונת הרמב"ם כשכותב שהנזירות נוהגת, פירושו: חלה, כמו שפירש בתוספתא, הרי שהנזירות הייתה צריכה לנהוג – לחול – גם בחו"ל, ומדוע אינה חלה שם? הרי הרמב"ם מודה שגם אם אינה אפשרית הרי שחיובה חל בחו"ל. אלא מכאן ראייה, שהרמב"ם נותן משמעות שונה בהלכה זו למילה 'נוהגת', מהמשמעות שנתן לה בתוספתא: בהלכה בהל' נזירות המילה 'נוהגת' פירושה: אפשרית, ואילו בתוספתא 'נוהגת' פירושו חלה אך לא אפשרית. המובן הפשוט של אפשרי הוא שהדבר מותר לכתחילה! ואם כן, כיום, בארץ ישראל הנזירות אפשרית, כלומר, מותרת לכתחילה.

ד. המושג 'נוהגת' בדברי חז"ל והראשונים מתאר תמיד לא רק חלות אלא גם היתר מלכתחילה וברבים מהמצוות מילה זו מתייחסת אף לחובה לנהוג כך.

ה. אין בשי"ס ולו מקור אחד האומר שלטמא מת יש איסור לקבל על עצמו נזירות! וכדלהלן.

והנה, מצינו בשואל ומשיב (ח"ג שאלה כח) שמתייחס בצורה מפורשת למושגים 'חלות' ו'היתר' במצוות הנזירות, אלא שלדעתו אין הבדל בין חלות להיתר בקבלת הנזירות, כך שהראב"ד לא רק אוסר לנזור בזמן הזה אלא לדעתו גם מי שינזר בהיותו טמא מת, הרי שנזירותו לא חלה והוא איננו נזיר. לעומת זאת, לרמב"ם ולשאר הראשונים שפסקו כמותו, המקבל על עצמו נזירות בהיותו טמא מת, לא רק שהנזירות חלה, אלא, שגם מותר לקבלה מלכתחילה.

ואכן, רבים מהאחרונים או שכתבו מפורשות, או ששמעו מהם, שלשיטת הרמב"ם, מותר לנזור בימינו לכתחילה, אל אף היותו טמאי מתים, כגון: מרכבת המשנה (על הרמב"ם שם), אמבוהא דספרי (זוטא נשא פ"ו פיסקא ה), השואל ומשיב (ח"ג שאלה כח), ש"ך (יור"ד רלט ס"ק כח), מנחת חינוך (מצווה שעה סק"ו), פאת השולחן (ריש סימן ב), ועוד.

כמו כן מצינו עוד אחרונים, שאמנם לא כתבו במילים מפורשות, שמותר לנזור בזמן הזה, אך הם כתבו בדעת הרמב"ם (וגם סתם כך שלא בדעתו), שלטמא מת מותר לקבל נזירות, וכגון: כס"מ (וכדלהלן), אור שמח (רמב"ם נזירות ו,ח), ערוך השולחן (נזירות יח,ג), מנחת חינוך (מצווה שעז סק"ג), ועוד.

על נושא קבלת הנזירות בטומאה (בבית קברות או מחוצה לו) נרחיב בהמשך.

4. שיטת הראב"ד: איסור הנזירות נובע מדין בל תאחר ולא מעצם הטומאה

הכס"מ מקשה על הראב"ד ושואל (נזירות ב,כ):

"ואיני יודע, למה אסור להזיר עכשיו בא"י? שאע"פ שאנו טמאי מתים אם אחר שנזר יזהר מלטמא במת מה איסור יש בזה? ...".

כלומר, הכס"מ לא מבין (את הראב"ד) איזה איסור עובר מי שמקבל על עצמו נזירות בזמן הזה כשאנו טמאי מתים?! קושיית הכס"מ נובעת מכך, שלא כתוב בשום מקום שהמקבל על עצמו נזירות צריך להיות טהור בשעת הנדר, וכל התחייבותו שלא להיטמא למתים, מתחילה רק מרגע שנזר ולא לפני כן, ואם כן מה הבעיה לקבל נזירות בטומאה?

זאת ועוד: מפורסמים דברי הראב"ד שמתיר לכהנים להיטמא בטומאת מת בזמן הזה, כיוון שהם כבר טמאים, ואין לשיטתו איסור להוסיף טומאה על טומאתם (הל' נזירות ה, יז). ואם כן, לאור זאת, מתחזקת השאלה: מה איכפת לראב"ד שאדם קיבל על עצמו נזירות בחו"ל והוא ממשיך לשהות שם ולהיטמא באוירה הטמא של ארץ העמים, הרי לשיטתו אין בכך שום איסור?! לפיכך נראה לענ"ד לומר, שהסיבה שהראב"ד אוסר לקבל נזירות בטומאה כיום נובעת מכך שלדעתו הנוזר מקבל על עצמו התחייבות שיוכל לקיימה באיחור, במקרה הטוב, כלומר, להיות טהור, ובכך הוא עובר על איסור 'בל תאחר' כשמעכב את טהרתו והבאת קרבנותיו.

נמצא, שאיסור זה לדעתו קיים רק במי שקיבל על עצמו נזירות הקצובה בזמן, אך גם הוא מסכים שמי שקיבל על עצמו נזירות לעולם או נזירות עולם – נזירויות שבהם הנזיר לא צריך לספור ימים ולהגיע למקדש כדי לסיים הנזירות, הרי שבנזירויות כאלו, שיכולות להתקיים לכתחילה בטומאה, אין איסור בל תאחר ומותר לקבל הנזירות גם לדעתו, בלכתחילה. הוכחה לדברים אלו ניתן לראות בכך שהד"ה שעליו הוא אומר את דבריו הוא: 'א"א למה כופין אותו לעלות ולמנות... ' – כלומר, קושייתו היא על נזירות הקצובה בזמן, בה יש מניית ימים – אך לא על נזירות לעולם או נזירות עולם.

והנה, בעל קרן אורה (נזיר יט, ב) מתייחס לבעיית ה'בל תאחר' שבנזירות בזמן הזה, והוא מתקשה: כיצד היום, כשאין יכולת להקריב קרבנות, לא עובר הנזיר על איסור 'בל תאחר', לאחר שלא יוכל להביא את קרבנותיו בסוף ימי נזירותו?!

ומתוך הקרן אורה, שאיסור 'בל תאחר' חל רק במקרה שיכול להקריב קרבנות ולא עושה זאת, ולא במצב שלא יכול להקריב, בהעדר מזבח, עיין שם.⁹

תירוץ זה, נכון לענ"ד גם ביחס לטהרת הנוזר, שנדרשת כשיכול לסיים את נזירותו בהבאת קרבנות, אך כשזה לא אפשרי, ממילא אין משמעות לעובדה שהוא טמא, לאחר שנזירותו היא לעולם, וכדברי הרמב"ם ושאר הראשונים, כאמור לעיל.

וכן פסק הרמב"ם (נזירות פרק ה, כא):

"נזיר טהור שטמא עצמו לוקה אף משום לא תאחר לשלמו, שהרי איחר נזירות טהרה ועשה מעשה, וכן אם נדר בבית הקברות לוקה אף משום לא תאחר, הא למדת שהנזיר שטמא עצמו לוקה ארבע מלקיות משום לא יטמא ומשום לא יחל דברו ומשום לא תאחר לשלמו ומשום לא יבוא אם היתה ביאה וטומאה כאחת כמו שבארנו".

הרי לפנינו, שהמקרים בהם יש איסור 'בל תאחר' אלו מקרים בהם יש אפשרות להיטהר: נזיר טהור שטמא עצמו או נזיר בבית הקברות, כשגם מקרה זה (וכפי שיבואר בגמרא להלן) עוסק במצב שיש אפשרות להיטהר מטומאת המת. אך מצב, כמו בימינו, בו אין כלל אפשרות להיטהר, בהעדר אפר פרה אדומה, הרי שבמקרה שכזה אין איסור 'בל תאחר'.

⁹ אולם מדברי 'חידושי רבינו פרץ' (נזיר נו, א ד"ה שני נזירים) עולה, שקושיית הקרן אורה כלל לא מתחילה, שכן כיום, כשאנו טמאי מתים - מי שיקבל על עצמו נזירות לא יתחייב כלל בקרבן, זאת, מאחר, והוא אינו יכול להתחיל כלל למנות את ימי נזירותו בהיותו טמא מת, וכפי שראינו במשנה בנזיר טז, א, כאמור לעיל. נמצא, אם כן, שאם אינו חייב כלל בקרבן, הרי ודאי שלא יכול להיכשל באיסור 'בל תאחר'!

והנה, הגמרא בנדרים (ד,א) אומרת בצורה מפורשת שמי שנזר בבית הקברות עובר ב'בל תאחר' של נזירות טהרה. ויש מי שרוצה ללמוד מגמרא זו,¹⁰ שלנדור נזירות, פירוש הדבר שאדם נודר להיות נזיר טהור, והיום כשהדבר אינו אפשרי ממילא אסור לנזור, והעושה כן ביטל מצוות "מוצא שפתיך תשמור ועשית", ו"טוב אשר לא תדור משתדור ולא תקיים", כלומר האיסור הוא בדיני נדרים ולא בדיני נזירות.

אלא, שלענ"ד, דבר זה נכון רק במציאות שיש אפשרות להיטהר, והנזר מעכבה, כשעל מציאות זו, וכזו בלבד דיברה הגמרא. אך במציאות שאין אפשרות להיטהר, כבימינו, הנודר נזירות לא מקבל על עצמו להיות טהור, שהרי יכול להיות נזיר גם כשהוא טמא. כלומר, ברגע קבלת הנזירות שהיא נזירות עולם או לעולם - הוא אינו מתחייב להיות טהור, דבר הנצרך רק כדי להביא קרבנות ולסיים את נזירותו, מה שממילא כרגע אינו אפשרי.

לענ"ד, כך סובר הרמב"ם ושאר הראשונים שהתירו לנזור בזמן הזה, בהעדר מקדש, כשהם לוקחים בחשבון את כל ה'בעיות' האפשרויות - טהרה וקרבנות - והם פוסקים שהללו אינם מעכבים!

ב. קבלת נזירות בטומאת מת

להלן נעסוק בהרחבה בדיני קבלת הנזירות בבית הקברות ובמצב של טומאת מת בכלל, ונברר שאין יסוד לדברי הרדב"ז שאומר שגם לדעת הרמב"ם טמא מת אסור בקבלת נזירות: נאמר במשנה (נזיר ג,ה):

"מי שנזר והוא בבית הקברות, אפי' היה שם ל' יום - אין עולין לו מן המניין, ואינו מביא קרבן טומאה...".

ובגמרא (נזיר טז,ב) נאמר: "איתמר: מי שנזר והוא בבית הקברות, ר' יוחנן אמר: נזירות חלה עליו, ור"ל אמר: אין נזירות חלה עליו... אמר מר בר רב אשי: מיחל כולי עלמא לא פליגי דחיילא, אלא כי פליגי - למלקי, רבי יוחנן סבר: כיון דחיילא לקי, ור"ל סבר: לא לקי וחיילא".

נמצא, אפוא, למסקנת הגמרא, שאדם יכול לקבל על עצמו נזירות בעודו שוהה בבית הקברות, כלומר כשהוא טמא מת, והנזירות חלה עליו. אלא, שמיד עם קבלת הנזירות, וכיוון שהיא חלה - עליו לצאת מבית הקברות, כי אסור לו להוסיף טומאה על טומאתו. במידה והוא נשאר בבית הקברות ומתרים בו: לדעת ר' יוחנן הוא חייב מלקות, ולדעת ריש לקיש - אינו לוקה (תוס' ד"ה מיחל; רא"ש ד"ה אלא; שטמ"ק שם, ועוד).

היכולת לקבל נזירות גם במצב שהמקבל הוא טמא מת נאמרת גם בברייתא בנזיר (טז,ב): "מי שהיה טמא ונזר - אסור לגלח ולשתות יין וליטמא למתים, ואם גילח ושתה יין ונטמא למתים - הרי זה סופג את הארבעים".

נמצא, שאין בעיה הלכתית לקבל נזירות במצב של טומאת מת (ולפחות הגמרא לא אומרת שיש בעיה כזו), ומי שנוהג כך הרי הוא נזיר לכל דבר ועניין. חיוב מלקות קיים רק על הוספת טומאה או

¹⁰ דברים בעי"פ שאמר לי ידידי הרב עזריה אריאל שליט"א, ראש כולל 'בית הבחירה', מכון המקדש.

גילוח שיער ושתיית יין לאחר שנהיה נזיר, אך לא על עצם קבלת הנזירות שאפשרית גם במצב של טומאה,¹¹ וכן פסק הרמב"ם (נזירות ו, ז):

"נדר בנזיר והוא טמא מת חלה עליו נזירות, ואם נטמא פעם אחרת או שתה יין או גלח לוקה, ואם שהה בטומאתו כמה ימים אין עולין לו עד שיזה שלישי ושביעי ויטבול בשביעי ויום שביעי שלו עולה לו ממנין נזירות לזה שנדר והוא טמא...".

אמנם, מדברי המפרש (נזיר שם ד"ה אלא כ) משתמע, שחייב המלקות הוא על עצם קבלת הנזירות במצב של טומאה. אולם, שאר הראשונים (תוס' ד"ה מיחל דכו"ע; רא"ש ושטמ"ק ד"ה אלא) חולקים וסוברים שחייב מלקות קיים רק אם הוא משתהה בבית הקברות ומוסיף טומאה על טומאתו, אך לא על עצם קבלת הנזירות כשהוא במצב של טומאת מת.

כך מפורש בברייתא שהבאנו כאמור לעיל, שטמא שנזר חייב ארבעים מלקות רק אם מוסיף טומאה על טומאתו, וכן עולה מהברייתא (נזיר יז, א):

"אין בין טמא שנזר לנזיר טהור שנטמא, אלא טמא שנזר - שביעי שלו עולה לו למניין, ונזיר טהור שנטמא - אין שביעי שלו עולה לו למניין".

לו יצויר, שאדם שקיבל על עצמו נזירות כשהוא טמא מת היה מתחייב במלקות על עצם קבלת הנזירות כשממילא קבלת נזירות שכזו אסורה, הרי שהברייתא הייתה צריכה למנות גם דין זה בין הדברים שמבדילים בין טמא שנזר, לנזיר טהור שנטמא. לפיכך, העובדה, שהברייתא לא מנתה זאת מוכיחה שאכן אין הבדל בין השניים, וטמא שנזר לא חייב מלקות, ממש כפי שטהור שנטמא בשוגג לא חייב במלקות.

ראיה נוספת היא המשנה בנזיר (ג, ו) המלמדת (מה שכבר ראינו בפסק הרמב"ם, כאמור לעיל), שמי שקיבל על עצמו נזירות בחו"ל, במקום הטמא בטומאת ארץ העמים, כך שהוא טמא בטומאת מת מדרבנן - צריך משום קנס לנהוג נזירות גם בארץ ישראל, כשנחלקים בית שמאי ובית הלל כמה זמן תהיה הנזירות שחייב לנהוג בארץ ישראל, אך אין במשנה זכר לכך שאסור לו לקבל על עצמו נזירות זו, או שהוא לוקה עליה מכת מרדות כי הוא טמא.

ואכן כך פסק הרמב"ם, כרוב הראשונים, שמלקות מקבלים רק על שהייה בבית הקברות ולא על עצם קבלת הנזירות בבית הקברות, וזו לשונו (נזירות ו, ח):

"מי שנדר והוא בבית הקברות נזירות חלה עליו ואפילו שהה שם כמה ימים אין עולין לו ולוקה על שהייתו שם. ואם התרו בו שלא יזיר שם - אינו מגלח שיערו כשיצא משם".

שיעור השהייה מפורש ברמב"ם במקום אחר (נזירות ה, יט): "נכנס לאהל המת או לבית הקברות בשגגה, ואחר שנודע לו התרו בו ולא קפץ ויצא אלא עמד שם הרי זה לוקה, והוא שישא שם כדי השתחויה כמו טמא שנכנס למקדש", כלומר, זמן מועט! אך אם יצא מיד לאחר שקיבל נזירות - אינו חייב מלקות.

הראב"ד, כהמשך לשיטתו בפרק ב הלכה כא' משיג על הרמב"ם (נזירות ו, ח) וכותב: "ואם התרו בו שלא יזיר - אינו צריך שהיה", כלומר, אם התרו בו, הוא חייב במלקות מיד כשנזר, מה שמתאים לשיטתו על האיסור לקבל נזירות במצב של טומאה.

והנה, הכס"מ גורס בהלכה זו כשיטת הראב"ד, כשהוא משנה את גרסת הרמב"ם שבפנינו ל"ולוקה על שהייתו שם אלא אם התרו בו שלא יזיר שם לוקה ואינו מגלח שיערו... ", כשמשמע

¹¹ אמנם, בשלב שבו הגמרא מביאה ברייתא זו, נראה כאילו הסבר זה הוא רק אליבא דר' יוחנן, אך לא לדעת ר"ל, שמעמיד את הברייתא במציאות שקבלת הנזירות לא חלה כשהיה טמא אלא רק כשהיה טהור. אך מסקנת הגמרא היא, שגם ר"ל סובר שניתן לקבל נזירות בטומאה, ועל כן, נמצא, שהסבר זה בברייתא הוא לכו"ע.

לפי גרסה זו, שגם הרמב"ם סובר שאם הייתה התראה לפני שנזר – הוא לוקה על עצם קבלת הנזירות.

אלא, שאין בדברים אלו כדי לשנות דבר מההיתר המפורש של הרמב"ם והכס"מ בפרק ב הלכות כ-כב, שם כתב הכס"מ מפורשות שמותר לטמא מת להזיר בזמן הזה. אלא, שלאור דבריו כאן נמצאנו למדים, שיש הבדל לדעת הכס"מ בין היות האדם במצב של טומאת מת שנטמא בה בעבר, לבין מצב שנמצא בבית קברות ושם הוא מקבל על עצמו נזירות, וגם אם יצא מיד מהמקום הרי שלא יכול שלא להיטמא שוב, ומה פתאום מקבל נזירות דווקא בבית קברות? אי אפשר לחכות ולנדוד נזירות לכשיצא? – את זה הכס"מ אכן אוסר, ובוזה הוא מסכים עם הראב"ד, שמי שנהג כך חייב מלקות גם ללא שהייה. אך לקבל נזירות מחוץ לבית קברות כשאתה טמא – מותר לכתחילה, וכן פירש את שיטת הכס"מ האמבוהא דספרי (שם).

זאת ועוד, לגבי שיטת הרמב"ם עצמו, יש לציין, שגרסת הרמב"ם שבפנינו, היא הגרסה היחידה שמופיעה בין גרסאות כתב ידו, והדפוסים¹², וממנה עולה חד משמעית, שלדעת הרמב"ם, מלקות מקבלים רק על שהייה בבית הקברות, ולא על עצם קבלת הנזירות שם, כך, שהרמב"ם עצמו מיקל יותר מהכס"מ, ולא רק שמתיר לטמא מת לנזור אלא שגם מתיר לו לעשות זאת בבית קברות. כגרסה זו ברמב"ם גרסו: הקריית ספר שם, שיירי קרבן (נזיר ג,ה ד"ה מתרין) שציין שהרמב"ם חולק על הראב"ד וסובר שאין מלקות ללא שהייה, קרן אורה (נזיר יז,ב ד"ה אבל), ואור שמח (רמב"ם שם).

עוד למדנו במשנה על הנוזר בבית הקברות, שכל עוד הנזיר טמא מת, אין הוא יכול עדיין להתחיל לספור את ימי נזירותו, ואין הוא חייב להביא קרבן על טומאתו, מאחר שבקרבן מתחייב דווקא טהור שנטמא, ולא מי שהיה מלכתחילה טמא. את ימי נזירותו יתחיל הנזיר לספור רק לאחר שיטהר מטומאתו, וכן פסק הרמב"ם, כאמור לעיל.

הראשונים על המשנה והגמרא (דלעיל) מוסיפים, שכיוון שנזירות חלה גם על טמא מת, אזי כבר מרגע קבלת הנזירות, חלים על הנזיר כל איסורי הנזירות ומצוותיה, כגון גידול שיער, ואסור לו לגלח את שערו, לשתות יין ולאכול ענבים - ככל נזיר, ואם עבר על אחד מהם לוקה.

אמנם, מציאות זו, בה מצד אחד האדם נזיר אך מצד שני הימים בהם הוא נזיר אינם נספרים לו, ועולים למניין ימי נזירותו – נראית תמוהה ולא מובנת, ועלולה להביא למחשבה שאין בנזירות זו מאום. אך למעשה אין הדבר כן, שכן, מצינו מספר מצבים כאלו בהלכות נזירות, כגון:

א. נזיר טהור שגילח ראשו טרם סוף ימי נזירותו, באונס או ברצון – סותר שלושים יום מימי נזירותו, ורק בסיומם יוכל לחזור ולהמשיך לספור את ימי הנזירות שנזר על עצמו, כשאין בהפסקה זו כדי לבטל את נזירותו, וכשגם בזמן זה הוא נזיר החייב בכל איסורי הנזירות (משנה נזיר ו,ג; רמב"ם נזירות ו,א-ב; ומאירי שם), ממש כפי שטמא מת שקיבל על עצמו נזירות חייב בכל איסורי ומצוות הנזירות, כאמור לעיל.

ב. אדם שקיבל על עצמו נזירות בהיותו בחו"ל, במקום הטמא בטומאת ארץ העמים – מצד אחד הוא נזיר החייב בכל מצוות ואיסורי הנזירות אך מצד שני אין הימים שנמצא בחו"ל עולים לו למניין נזירותו, והוא יצטרך לסופרם שוב לאחר שיעלה לארץ ישראל, וכן פסק הרמב"ם (נזירות ב,כב): "וכל זמן שהוא בחוצה לארץ הרי זה אסור לשתות יין ולהטמא למתים ולגלח וכל דקדוקי נזירות עליו ואף על פי שאין ימים אלו עולין לו, ואם עבר ושתה או גלח או נגע במת וכיוצא בנגיעה לוקה".

¹² ילקוט שנויי נוסחאות בסוף מה' פרנקל על רמב"ם נזירות ו,ח.

ג. מותר לנזיר להיטמא לכתחילה לחרב כחלל, וימי טומאתו עולים לו לספירת ימי נזירותו, אע"פ שטומאה זו הינה טומאה מדאורייתא, וזאת, מאחר וכל האיסור של הנזיר הוא להיטמא למת עצמו, ולא ל"כלי שני" אע"פ שמטמאו בטומאת מת מדאורייתא, ראה רמב"ם נזירות ז, ח.¹³

ג. פסק ההלכה

כאמור לעיל, הכס"מ (שם) דוחה את הראב"ד האוסר לקבל נזירות במצב של טומאה, וזו לשונו: "ואיני יודע למה אסור להזיר עכשיו בא"י שאע"פ שאנו טמאי מתים אם אחר שנזר יזהר מלטמא במת מה איסור יש בזה. ולעניין מה שקשה על רבינו למה מחייבין אותו לעלות לא"י ל"ל שהטעם מפני שכל שהוא בחו"ל בכל יום מיטמא בארץ העמים ומה שלא חייבו להילני המלכה לעלות אפשר שלא ידעו חכמים בנזירותה עד שעלתה לארץ או אפשר שהייתה צריכה לעמוד אותם שנים בחו"ל מפני תיקון המלכות אי נמי אפשר שלא עלתה לארץ אלא מפני שחייבה לעלות".

כלומר, לדעת רבי יוסף קארו, מותר לקבל נזירות בזמנינו גם בהיותנו טמאי מתים!

ואכן, רבי יוסף קארו זצ"ל, שכתב בשולחן ערוך את כלל ההלכות שנוהגות בזמן הזה, מתייחס גם לקבלת נזירות בזמן הזה, וכן פסק בשו"ע הלכות נדרים (רג, ז):

"מי שנדר נדרים כדי לכוון דעותיו ולתקן מעשיו, הרי זה זריז ומשובח. כיצד, מי שהיה זולל ואסר עליו הבשר שנה או שנתיים; או שהיה שוגה ביין ואסר היין על עצמו זמן מרובה... **וכן מי שהיה מתגאה ביופיו ונדר בנזיר וכיוצא בנדרים**, כולם דרך עבודה לשם הם; ובנדרים אלו וכיוצא בהם אמרו חכמים: נדרים סייג לפרישות... ", ועוד.

וכן ביור"ד (רלט, יב):

"אמר: הריני נזיר הריני נזיר, חלו שניהם וצריך לנהוג שתי נזירות".

הש"ך (שם ס"ק כח) פוסק כשו"ע ורוב הראשונים, שנזירות נוהגת בזמן הזה, והוא מביא רשימה של סימנים וסעיפים בשו"ע, שבהם מרן מזכיר הלכות כאלו ואחרות מדיני הנזירות. כמו כן הש"ך מסביר, שמרן השו"ע לא כתב פסקים מסודרים בהלכות נזירות כמו בשאר הנושאים, מאחר והוא הלך אחר הטור, והטור לא עשה זאת, עיין שם.

אמנם, ה'מחשבות בעצה' רצה לפרש גם את הש"ך כמו שפירש את הרמב"ם: ש'נוהגת' פירושו חל בדיעבד אך אסור לכתחילה. אך לענ"ד ברור שאין זו כוונת הש"ך, ואם הש"ך היה אוסר לקבל נזירות בזמן הזה – הוא היה כותב זאת במפורש. דבר נוסף: בסוף דבריו הש"ך כותב שנזירות שמשון נוהגת בחו"ל, וודאי אין כוונתו לומר שנזירות שמשון חלה שם בדיעבד, שהרי לנזיר שמשון מותר להיטמא למתים לכתחילה, וכדלהלן. ועל כן ברור, שגם הש"ך, כרמב"ם ושאר הראשונים, משתמש בביטוי 'נוהגת' להתיר את הנזירות לכתחילה, והדברים פשוטים.

לדברים אלו ראוי לצרף את ספר 'פאת השולחן' לרבי ישראל משקלוב, מתלמידי הגר"א, שכתב ספר הלכות מעשי, לזמנינו זה, בהלכות ארץ ישראל, ושם בסימן ב' הנקרא 'הלכות נזירות ושאר דיני ארץ ישראל' מביא המחבר את שלושת ההלכות שכתב הרמב"ם בפרק ב' בהלכות נזירות על הנזירות שנוהגת גם שלא בפני הבית, ובארץ ישראל. אין ספק, שרבי ישראל משקלוב הביא זאת כמצווה היכולה להתקיים כעת ולא כאיסור! אחרת למה כתב זאת?

¹³ גם לכהן מותר להיטמא לכתחילה לחרב כחלל, ראה רמ"א יור"ד שסט, א, כשדין הכהן נלמד מדין הנזיר.

לאור זאת, ולאור העובדה שכך כתבו **רוב הראשונים**, לענ"ד יש לומר: שמותר לקבל נזירות לעולם בזמן הזה לכתחילה, אף בהיותנו טמאי מתים, ובעת שאיננו יכולים בעו"ה להביא קרבנות בבית חיינו.

ד. 'נזירות עולם' ו'נזירות שמשון'

שתי סוגי נזירות נוספים שניתן לקבל בזמן הזה הם 'נזירות עולם' ו'נזירות שמשון'. מהם נזירויות אלו, מה ההבדל ביניהם, ובין הנזירות הקצובה בזמן או הנזירות לעולם? נאמר במשנה (נזיר א, ב):

"מה בין נזיר עולם לנזיר שמשון? נזיר עולם הכביד שערו מיקל בתער ומביא שלש בהמות ואם נטמא מביא קרבן טומאה נזיר שמשון הכביד שערו אינו מיקל ואם נטמא אינו מביא קרבן טומאה".

כאמור, המשנה עוסקת בהבדלים שבין נזיר עולם לנזיר שמשון, שגם הוא נזיר עולם, לכל חייו (כציווי המלאך להוריו), כשאחד ההבדלים הוא, שנזיר עולם שנטמא מביא קרבן לטומאתו, ואילו נזיר שמשון לא מביא קרבן לטומאתו.

הגמרא (נזיר ד, ב) מעלה הו"א שכוונת המשנה לומר, שאמנם נזיר שמשון אינו מביא קרבן אם נטמא בטומאת מת, אך לכתחילה אסור לו להיטמא למתים. למסקנה סוברת הגמרא, שאין זו כוונת המשנה, והמשנה כדעת ר' יהודה שסובר שנזירות שמשון שונה מנזירות רגילה, ומותר לנזיר שמשון להיטמא למתים לכתחילה, וכפי שעשה שמשון רבות בחייו, כשהרג בפלישתים.

נמצא אפוא, שנזירות שמשון הרי היא סוג מיוחד של נזירות, ונזיר שכזה אסור רק בתגלחת שיער, שתיית יין ואכילת ענבים, אך מותר לו להיטמא לכתחילה למתים.

הלכה מיוחדת נוספת המובאת במשנה היא, שנזיר שמשון, אע"פ שנזירותו לעולם – אינו יכול להקל על שערו ולהסתפר פעם בשנה, לעומת נזיר עולם רגיל, שכן יכול להקל על שיערו ולהסתפר, באם מכביד עליו שערו – פעם בשנה.¹⁴

עוד הלכה, המיוחדת לנזירות שמשון, שאינה מובאת במשנה, אך מובאת בגמרא מכות (כב, ב), ובראשונים (תוס', ועוד) היא: נזיר רגיל, בין נזירות עולם ובין כזו הקצובה בזמן – יכול להישאל על נזירותו, ולהתירה. משא"כ נזיר שמשון, שאינו יכול להישאל על נזירותו, ולהתירה, כך שקבלת נזירות כזו היא עד לרגע המיתה!

וכך כתב הרמב"ם (נזירות ג, יג-יד):

"שמשון לא היה נזיר גמור, שהרי לא נדר בנזיר אלא המלאך הפרישו מן הטומאה, וכיצד היה דינו? היה אסור ביין ואסור בתגלחת ומותר להיטמא למתים, ודבר זה הלכה מפי הקבלה" (הלכה יג).

"לפיכך מי שאמר הריני נזיר כשמשון הרי זה נזיר מן התגלחת ומן היין לעולם, ואינו מגלח כל שנים עשר חדש כשאר נזירי עולם, ומותר להטמא למתים... ומי שנדר נזיר כשמשון אינו יכול להישאל על נדרו שנזירות שמשון לעולם הייתה" (הלכה יד).

אמנם, יש מהראשונים שמשתמע מהם, שנזירות שמשון שלא ניתן להתירה, היא דווקא נזירות שאדם מקבל ע"י מלאך, ולא כזו שמקבל מעצמו (ריב"ן ורש"י למכות שם; ריטב"א), אולם ככלל

¹⁴ תוס' (ד"ה נזיר עולם מיקל) מעיר ומדייק, שנזיר עולם רק מיקל את שערו אך לא מגלחו לגמרי, כשאת זה הוא לומד מאבשלום, שהיה נזיר עולם, ולאחר שהסתפר – נתלה בשערו – משמע שלא גלחו לגמרי.

ניתן לומר שהפסיקה בעניין זה אצל האחרונים היא כדעת הרמב"ם ותוס', שלא ניתן להתיר נזירות שמשון (שו"ת אבקת רוכל סימן קעז; קפג, ועוד; שו"ת רדב"ז ח"א סימן מב; קסא, ועוד) נמצא, אפוא, שיכול אדם לקבל על עצמו היום נזירות שמשון, אך המקבל צריך לדעת שלא יוכל להתירה, ויהיה צריך לנהוג בנזירות זו כל ימי חייו, גם אם המקדש יבנה במהרה בימינו עוד בחייו.

והנה מצינו, שבימי הגלות הארוכה, רבים מעם ישראל קיבלו על עצמם נזירות שמשון, כשנראה שהסיבה שקיבלו על עצמם דווקא נזירות זו ולא נזירות רגילה, נובעת מכך שבנזירות שמשון הם יכולים להמשיך ולשהות בחו"ל, למרות טומאת חו"ל, ואין הם מחויבים לעלות לארץ ישראל, דבר שלא היה קל בתקופת הגלות.

ביטוי וראיה לכך מוצאים אנו בשו"ת הרדב"ז, שהיה רבה של מצרים, והוא מעיד שבתקופתו רבים מיהודי מצרים היו נזירי שמשון, וזו לשונו (שו"ת הרדב"ז ח"ב סימן תרצד):
"ואם יטעון ראובן חשבתי שמשון איתיה בשאלה... אין שומעין לו מכמה טעמי: חדא כיון שאינו עם הארץ ויודע מעשה שמשון וכל הפרשה ודאי יודע הוא כי נזיר אלהים יהיה הנער עד יום מותו. **ותו שדבר זה [נזירות שמשון] כל כך רגיל במצרים עד שהקטנים בקיאים שאין נזירות שמשון בשאלה ומפני חומרתו זו נודרים בו כדי שלא יהיה לו התרה...**"

ה. האם בימינו יש בנזירות גם 'קדושת נזירות'?

לאחר שביררנו לעיל, שמותר לקבל נזירות גם בזמן הזה, יש לברר האם יש בנזירות זו קדושה, או שמא רק איסורים ומצוות יש בה אך ללא קדושת הנזירות?
נאמר במשנה (נגעים יד, ד):

"שלשה מגלחין ותגלחתן מצוה: הנזיר והמצורע והלויים..."

תגלחת הלויים הייתה בשעה שנבחרו לעבודה, במדבר, והייתה לשעה ולא לדורות (רמב"ם, רע"ב, ועוד), אך תגלחת הנזיר והמצורע היא לדורות: הנזיר מגלח שיערו בסוף ימי נזירותו, בין אם מסיימה בטהרה, ובין כשנטמא, והמצורע מגלח שיערו כחלק מתהליך טהרתו.
מה דין נזיר שנצטרע? מצד אחד, כנזיר, יש לו איסור תגלחת, אך כיוון שנצטרע חלה עליו החובה לגלח שערו בשעת טהרתו – כיצד יעשה?
כותב הרמב"ם לגבי נזיר שנצטרע (נזירות ז, טו):

"וכיצד הוא [הנזיר] מותר בתגלחת מצוה? נזיר שנצטרע ונרפא מצרעתו בתוך ימי נזירות הרי זה מגלח כל שערו שהרי תגלחתו מצות עשה שנאמר במצורע 'וגלח את כל שעריו וגו', וכל מקום שאתה מוצא מצות עשה ולא תעשה אם יכול לקיים את שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה את לא תעשה, והלא נזיר שגלח בימי נזרו עבר על לא תעשה ועשה שנאמר 'קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו' ובכל מקום אין עשה דוחה לא תעשה ועשה ולמה דוחה עשה של תגלחת הנגע לנזירות, מפני שכבר נטמא הנזיר בצרעת וימי חלוטו אין עולין לו כמו שבארנו, והרי אינו קדוש בהן, ובטל העשה מאליו ולא נשאר אלא לא תעשה שהוא תער לא יעבור על ראשו, ולפיכך בא עשה של תגלחת הצרעת ודחה אותו".

סיכום דברי הרמב"ם: מצוות העשה של המצורע לגלח את שיערו דוחה את לאו התגלחת של הנזיר, ככל מצוות עשה שדוחה לא תעשה, ולכן נזיר שנצטרע יכול וחייב לגלח שיערו.
אך מדוע אצל הנזיר יש רק לאו של גילוח שיער, הרי יש לו גם מצוות עשה של גידול שיער, ומצוות עשה (של מצורע לגלח שיערו) לא יכולה לדחות מצוות עשה ולא תעשה (של נזיר)?

כדי לפתור בעיה זו מסביר הרמב"ם, שברגע שהנזיר הצטרע התבטלה קדושתו, ופסקה ממנו מצוות העשה של גידול השיער, והוא נשאר רק עם הלאו של תגלחת שיערו, ומעתה מצוות העשה של גילוח השיער של המצורע יכולה לדחות לאו זה של הנזיר.

נמצא, אפוא, לדברי הרמב"ם, שנזיר שנצטרע והרי הוא טמא בטומאת צרעת - בטלה קדושתו. אלא, שהראב"ד (שם) חולק על הרמב"ם, וסובר שאמנם נזיר שנצטרע צריך לגלח את שיערו אך אין זה מפני שקדושת הנזירות שלו בטלה, אלא מפני שמצוות העשה של הנזיר לגדל את שיערו אינה ככל מצוות עשה אלא קלה יותר, וזאת מאחר והוא יכול להישאל ולהתיר את נזירותו. ועל כן, מצווה זו, של גידול השיער בטלה מול העשה של תגלחת המצורע, גם כאשר מצורפת לעשה זה לאו של גילוח השיער. הראב"ד מבסס את דבריו על גמרא מפורשת ביבמות (ה,ב) המסבירה כך את העניין.

אמנם, הכס"מ (שם) מתרץ את קושיית הראב"ד על הרמב"ם בכך, שאומר שלמעשה גם טעמו של הרמב"ם – ביטול ק' הנזירות – הוא טעם נכון, אלא שבגמרא ביבמות נקטו רק טעם אחד, אך תירוץ זה תמוה, שכן מניין לו, שהגמרא ביבמות כן סוברת כהסברו של הרמב"ם אם לא כתבה כך במפורש? עיין בדברי האחרונים (בית אל, כתר המלך, צרור החיים, ועוד) שעמדו על בעיה זו. אלא, שגם אם כן נקבל את דברי הרמב"ם על ביטול הקדושה ביחס לנזיר שנצטרע, צריכים אנו עדיין לברר: האם כך הוא הדין גם לגבי נזיר שטמא בטומאת מת? מניין להשוות את צרעת הנזירות לנזיר שהוא רק טמא מת ולא מצורע?

ואכן, מסתבר לומר, שכלל אין להשוות בין שני המצבים, שכן, שיערו של נזיר שנצטרע איבד את קדושתו, וכיוון שכך הוא – השיער מותר בהנאה, וכפי שפוסק הרמב"ם (נזיר י,ב):

"... ששער נזיר שנצטרע מותר בהנייה" – מה שמתאים לשיטתו בדבר ביטול קדושת הנזירות ברגע שנטמא הנזיר בטומאת צרעת. משא"כ, שיערו של נזיר הטמא בטומאת מת, שלגביו פוסק הרמב"ם, ששיער זה אסור בהנאה, והוא קדוש! וזה לשונו (נזירות ו,ד):

"כשמגלח הנזיר תגלחת טומאה אינו צריך לגלח על פתח המקדש ולא להשליך שערו על האש, ובין שגלח במדינה או במקדש שערו אסור בהנאה וטעון קבורה ואפרו אסור כאפר כל הנקברים..." – כלומר, אע"פ שהנזיר טמא בטומאת מת – שערו קדוש! המקור לדין זה מובא במשנה בתמורה (לג,ב):

"ואלו הן הנקברין: קדשים שהפילה - יקברו, הפילה שליא - תקבר: ושור הנסקל, ועגלה ערופה, וצפרי מצורע, ושיער נזיר..."

הגמרא (תמורה לד,א) מעמידה את שיער הנזיר שנקבר – דווקא בשיער נזיר טמא, שכן, דינו של שיער נזיר טהור – שיישרף במקדש, ככתוב (במדבר ו,יח): "וְגִלַּח הַנְּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶת רֹאשׁ נְזָרוֹ וְלָקַח אֶת שְׂעָרָאֵשׁ נְזָרוֹ וְנָתַן עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים".

נמצא, שהמשנה עוסקת מצד אחד בנזיר טמא, ואעפ"כ יש צורך לקבור את שיערו לאחר שזה האחרון - קדוש! (עיין פיה"מ לרמב"ם למשנה בקידושין ב,ט). ממילא, חלים על שיער זה איסורי הנאה, וכיוון שאי אפשר לשורפו - האפשרות היחידה למנוע מצב שמישהו ישתמש בשיער היא לקברו.

יודגש, שלענ"ד, ודאי שדין השיער בנזיר טמא, כאמור לעיל, עוסק הן בנזיר טהור שנטמא והן בזה שהיה טמא עוד לפני שקיבל על עצמו נזירות. כך מסתבר לומר, לאחר שלא מצינו שחז"ל חילקו בדבר!!!

ואכן, כך משתמע מפורשות גם מדברי ספר החינוך (מצוה שעד) שכותב:

"ונוהגת מצוה זו שחייב בגידול השער כל מי שנדר בנזיר בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. שאף על פי שלמדנו זכרונם לברכה [נזיר י"ט ע"ב] שהנזירות נוהגת בארץ ישראל, כלומר שחייב כל אדם להיות נוהג נזירותו בארץ ישראל כמנין הימים שנדר, ושאין עולין לו הימים לימי נדר נזיר אלא שם, בחוצה לארץ גם כן כל דקדוקי נזירות עליו, לפיכך מי שנדר בנזיר בזמן הזה הרי זה נזיר לעולם, לפי שעכשיו בעוונות אין לנו בית כדי שיביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו. ועוד אמרו זכרונם לברכה שכופין אותו אם יש בנו כח לכופו לעלות בארץ ולנהוג נזירותו שם עד שימות או עד שיבנה בית המקדש וישלים קרבנותיו".

נמצא, אפוא, שגם מי שקיבל על עצמו נזירות בחו"ל, כך שלמעשה הוא טמא בטומאת ארץ העמים, ולאחר שנטמא – קיבל נזירות, הרי שחלה עליו חובה לגדל שם את שיערו, מה שמלמד ששיערו קדוש למרות הטומאה בה הוא נתון!

נמצאנו למדים, שאין קשר בין טומאת מת לקדושת הנזירות בכללה, וגם נזיר שנטמא במת ממשיך להיות קדוש, ושיערו של נזיר זה קדוש, ואסור בהנאה.

יתרה מזו: הרמב"ם כתב, שקדושת הנזיר שנצטרע בטלה, כשזה בא לידי ביטוי בעובדה שאין עליו יותר מצוות עשה לגדל את שיערו. לעומת זאת לנזיר טמא עדיין יש חובה לגדל את שיערו, כאמור לעיל, מה שמעיד אלף סעמים שקדושתו עדיין קיימת, כך שאין קשר בין הטומאה לקדושת הנזירות.

ו. סיכום ההלכות

1. טמא מת יכול לקבל על עצמו נזירות, בין אם זו נזירות רגילה הקצובה בזמן ובין אם זו נזירות עולם. כמו כן הוא יכול לקבל על עצמו נזירות שמשון, שגם היא נזירות עולם, ובה אין כלל בעיה להמשיך ולהיטמא למתים.

3. טמא מת שקיבל על עצמו נזירות הקצובה בזמן, אינו יכול להתחיל לספור את ימי נזירותו עד אשר יטהר מטומאתו. טהרה זו יכולה להתקיים רק באמצעות הזאת אפר פרה אדומה שלישי ושביעי, כשביום השביעי לטהרתו, הוא יתחיל לספור את היום הראשון לנזירותו.

4. טמא מת שקיבל על עצמו נזירות ועדיין לא התחיל לספור את ימי נזירותו - חייב בכל איסורי הנזירות ומצוותיה, לרבות איסור הוספת טומאה על טומאתו, שכן הוא נזיר! לפיכך, אם קיבל על עצמו נזירות בארץ – אינו יכול לצאת לחו"ל, ואם קיבל על עצמו נזירות בחו"ל – חייב לעלות מיד לארץ ישראל.

5. טמא מת שקיבל על עצמו נזירות עולם – הריהו נזיר עולם, כשבנזירות זו לא שייך כלל ספירת ימים, וכן הוא אינו חייב כלל, בשום שלב להיטהר מטומאתו.

6. בהיעדר האפשרות המעשית להקריב כיום קרבנות לא יכול מי שקיבל על עצמו נזירות הקצובה בזמן לסיים את ימי נזירותו. לפיכך ימשיך הנזיר בנזירותו, כשכל איסורי הנזירות ודינייה חלים עליו עד שימות או עד שיוכל להביא קרבנותיו.

7. קדושת הנזירות קיימת מרגע קבלתה בין אם המקבלה טהור ובין אם הוא טמא בטומאת מת. קדושה זו בטלה לדעת הרמב"ם רק בנזיר שנצטרע.